

stand, jordbundens art og indfredningsforhold fylder en stor del af bogen. Selv om der findes andre og mere omfattende kilder til de slesvigske og holstenske skoves tilstand omkring 1800, er rejsejournalen en værdifuld oversigt, og den rummer en række gode enkeltoplysninger og kommentarer.

Også marskegernes diger havde i høj grad Reventlows interesse. Derimod fylder landbrug og landboreformer egentlig mindre, end man kunne vente. Minutiøse beskrivelser af bonde- eller godslandbrug er der kun få steder i bogen. Der er dog en række kommentarer til udskiftningen, som Reventlow gennemgående var utilfreds med. Spørgsmålet om landboreformer blev desuden berørt på et besøg hos det slesvig-holstenske ridderskabs førstemand, grev Brockdorff på Kletkamp.

Ved siden af skovinspektionen synes det at have været Reventlows vigtigste formål med rejsen at få et personligt indtryk af amtmændene og andre ledende lokale embedsmænd. Reventlow nedfælder sit indtryk af hver enkelt, og han lægger ikke mindst vægt på, om de har orden i deres arkiver.

I sin indledning beskæftiger Claus Bjørn sig også med dagbogen som kilde til Reventlows personlighed. Dagbogen vidner om Reventlows vidtspændende interesser og om hans forbløffende flid. Ikke alene fik han set det utroligste, men selve dagbogen er en arbejdspræstation i sig selv. Claus Bjørn har imidlertid også blik for de svagheder, dagbogen afslører. Således har Reventlow mere travlt med at referere sig selv end sine samtalepartnere, og han er som hovedregel stærkt overbevist om sine egne meningers rigtighed.

Selve rejsejournalen er udgivet på sit originalsprog, tysk. Derimod er Claus Bjørns indledning og de mange billedtekster på dansk. Det er en underlig konstruktion, som begrænser læserska-

ren til de danskere, der kan læse 200 år gammelt tysk, og de tyskere, der kan dansk. Bogen er rigt illustreret med samtidige kort og stik. Det må dog beklages, at en række kort er nedfotograferet så kraftigt, at navnestoffet ikke eller kun vanskeligt kan læses.

Carsten Porskrog Rasmussen

Johannes Christiansen: *Familien Rønnenkamp fra Flensborg – en slægtsfortælling fra helstatens dage*. (Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, 1994). 136 s., 98 kr.

Slægten Rønnenkamp udviklede sig i løbet af 1700-tallet til at blive en af Flensborgs førende familier. Rigdommen blev tjent gennem handel og skibsfart. Da man først havde tjent godt og havde råd til det, begyndte man at interessere sig for landlivet. Man købte jord og byggede en større gård i Bov sogn lige uden for Flensborg. På dette tidspunkt virkede alt til at gå vel, selv om der flere gange opstod økonomiske problemer. Familien Rønnenkamp boede i Flensborg, talte tysk og hyldede den danske konge som helstatens overhoved. Men i 1830'erne blev familien grebet af den slesvig-holstenske bevægelse, og familiens overhoved blev politisk aktiv. Man vendte helstaten ryggen i 1848 og 1864 og følte sig begge gange snydt af Preussen.

Lidt hurtigt formuleret kan man sige, at familien begynder sin sociale nedtur i midten af 1800-tallet. Oven i det kom to verdenskrige, flere økonomiske kriser og andre forhold, som til sidst førte til den endelige ruin. Den sidste Rønnenkamp på Klusgård døde som en fattig og forsømt eneboer i 1984. Han levede meget i fortiden og havde en plan om at skrive en slægtshistorie. Forfatteren eller måske skulle man skrive lokalhistori-

keren Johannes Christensen, der er født i 1908, kendte den sidste Rønnenkamp personligt og førte planen ud i livet.

Bogen er forsynet med en efterskrift, hvor udgiveren, Lars Henningsen, præsenterer en række overvejelser i forbindelse med bogen. Her bliver læseren bl.a. præsenteret for to aktuelle diskussioner. Den ene handler om forholdet mellem den historiske fortælling og historievidenskaben og den anden om det danske mindretals identitet.

Målet med fremstillingen var at skrive en engageret, levende fortælling med litterære kvaliteter. Og: »Resultatet blev en slægtsfortælling, støttet af kilderne og den mundtlige fortælling, og formet med digterisk indlevelsessevne« (s. 123).

Videre kan man læse: »Både historieforskning og historieskrivning indebærer derfor – om vi vil eller ej – et moment af intuition eller digterisk genskabelse. Skellet mellem videnskab og litterær fiktion er delvis fiktivt – og historikerne bør følgelig give deres beretninger noget af digtekunstens karakter. Kun på den måde kan historikeren på en gang fange fortidens væsen og få læseren i virkelig tale... Kunsten at skrive bør tages alvorligt« (s. 124).

Teksten udgives som et forsøg på at vise, hvordan et historisk stof kan formidles levende, når der tillades en vis grad af digterisk skaben, »... tøjlet af de historiske datas nøgne omrids« (s. 124).

Der er desværre ikke plads til at diskutere denne »programerklæring«, selv om den fortsat er en diskussion værd. Man kan måske lige nævne, at en eventuel indholdsmæssig kritik af bogen vil få det svært, da digterisk skaben er fri.

Aktualiteten gælder også for den anden diskussion, som jeg kort vil komme ind på. Syd for grænsen diskuterer man med jævne mellemrum mindretallets identitet. Det danske mindretal blev til efter folkeafstemningen i 1920. Bogen kan bruges til at vise regionens nationa-

le forvirring. Slægten Rønnenkamp gik i starten ind for helstaten. Det vil sige, man hyllede den danske konge på et tidspunkt, hvor den danske nationalstat, med alt hvad det indebærer, var ved at tage form. Da den nationale ide begyndte at spredes i Europa, tog man den til sig i Slesvig-Holsten, målet blev en slags regional selvstændighed. Drømmene blev dog skudt i sæk af Preussens ambitioner. Man blev en del af Det andet kejserrige. Man blev altså tysk. I 1920 fik man så muligheden for at markere sit nationale standpunkt – det regionale blev af sekundær betydning.

Efter 1945 begyndte mange for alvor at sætte spørgsmålstegn ved tyskheden, og den danske bevægelse voksede en overgang. Rønnenkamp blev til en dansk slesviger, men fortsatte med at tale tysk.

Man kunne måske spørge, hvor dansk var Rønnenkamp i grunden. Deres helstatspatriotisme var bundet til den danske konge. Da nationalismen dukker op, vælger man det regionale alternativ ved at fravælge det danske. Slægten er måske i grunden mere slesvigsk end den egentlig er dansk.

Familien Rønnenkamp talte tysk, illustrationerne i bogen viser bl.a. nogle gravsten, dokumenter med mere, som ligeledes er på tysk. Her kan man også bemærke, at familienavnet i de nævnte eksempler er stavet Rönnenkamp og ikke Rønnenkamp. Altså med det tyske ö og ikke det danske ø. Bogen gør ikke rede for, hvorfor man vælger den danske stavemåde.

Johannes Christensens bog er både velskrevet og underholdende. Gennem den lokalhistoriske slægtsfortælling formidles også hovedtræk i områdets økonomiske og politiske historie. Er man således interesseret i Slesvigs historie, og kan man lide at læse en god historie med illustrationer til, så er denne bog værd at tage frem.

Michael Klos